1931
121

1931 Coll.
121 -

GORDAN MS 149
BMC MS 40

3487 GSH

nkl-t-

Pogi Grato

ORATIO POGGII FLORENTINI FACTA IN LAUDEM ILLVSTRISSIME, EXCELLENTISSIME REI. P. VENETOR.

SI HIGVIAREM REI P. VENETORV IN OMNI VIRTVTVM GENERE † PRESTANTIAM QVIBVS POSSEM LAVDIBus prosequi cupientem, tuz plurime ad hanc diem asscribendi studio atq; ab rebus domesticis occupationes abea cura auerterunt, tum timor quidam ne posse rerum dignitati parem dicendi facultatem prestare. Nunc uero maiori fretus ocio, et simul amicorum

mouersans / fortes a fortuna
aduuari solitos / quod antea
mente conceperam explicare
litteris decreui : ut et tam
pre clara ciuitas meritis a no-
bis laudibus celebretur : et re-
liqꝫ ad imitandas tam bene
memoratꝫ rei. p. institutiones
ex illarum memoria et laude
inatentꝫ. Nam siqua fuit usq̃
ullo unq̃ tempore res. p. laude
et gloria digna / siqua unq̃ iu-
stitie precepta coluit / siqua
bonis usa moribus grauitate
ac dignitatem tum in priua-
tis tum in publicis negocijs ne-
gocijs seruauit / siqua extitit
in qua cõmunis utilitas / pri-
uato cõmodo sit prelata / hec
est una profecto que omniũ

que sunt / que fuerunt / que-
ue sint future meritoglorias
antecellat. Varie sunt politi-
arum species prout Aristo-
teli placet: quarum duas pre-
fert ceteris / regnum scilicet,
et aristocratiam / quam nostri
optimatum appellant. et eas
cicero in libris de legibus opti-
mam esse ait quam uri opti-
mi ut ei placet gubernant /
laudi et glorie seruientes
conseruatores patrie et rei.p.
amatores. talem profecto t
nunq̃ nisi apud venetos fu-
isse uerissime affirmarim
apud quos soli optimates ciui-
tatem regunt obtemperan-
tes legibus intentiq; omnes
ad publica status utilitatem.

omni rei priuatæ cura post
habita. Hanc aristocratiam
nusq; uidit neq; fuisse legit
Aristoteles. Ham si eam us-
piam inspicere potuisset, in
qua princeps tanq̃ caput reli-
quis dignitate præest, Legi-
bus et ipse parens, optima-
tes deinde tanq̃ membra
capiti herentia, iustitiam
ueluti certum aurigam in agē-
dis sequunt, hanc procul
dubio ceteris omnibus prætulisset.
Nam in ea tanq̃ regis imagi-
nez et optimates deinceps u-
no animo, et una uoce, in unā
eandem cōspirantes sententi-
am conspexisset. regnumq;
et aristocratiam in eadē r. p. cō-
tineri. ex quo necesse est eam

optimam omiũm re m.p. arbi-
traremur. Ipſe met fatetur
Ariſtoteles ſatius eſſe a multis
bonis q̃ ab uno regi. itaq; tanto
uidetur eſſe ſatius regnum
ab optimatum re: p. ſuperari
quanto maior, amplior, copio
ſior, uberior eſt, et uſu me-
lior, multorum q̃ unius uirtus
quantoq; magis diffunduntur
inter mortales, plurium be-
neficia q̃ unius, pluraq; cõmo-
da importat ſecum multo
q̃ ſingularis uiri probitas et
ſapientia. Hec et lampridy in
uita Alexandri ſeueri eſt ſen-
tentia. ait enim. Notum eſt
illud pietati tuę quod in Ma-
rio maximo legiſti meliorem
eſſe rem. p. et prope tutiorẽ

in qua princeps malus est /
ea in qua anima prīcipis mali:
siquidem unus malus potest
a pluribus bonis corrigi: mul-
ti autem mali non possunt
ab uno q̄uis bono ulla ratione
superari. Qualis ergo ea res-
publica dicenda q̄ bono prīcipi
addit optimos consultores et
multorum uirtutem in una
contrahit uoluntatem? bea-
tissima profecto atq; omniū
prestantissima extimanda
est: et quam nusq; Aristote-
les nouit. Platonemq; qui-
stimo si hanc egregiam regē-
dę ciuitatis formam per-
spicere potuisset / nullam
aliam in suis operis exemplar
fuisse posturum optimum

enim statum rei·p. quęrebat:
cuius fundamentum iustitiā
designauit. ea cum prȩmio
contineatur et pena ut boni
uiri uirtutis prȩmio ad lau-
dem incitentur, mali uero
proposito facinorum supplicio
á maleficijs deterreantur,
necesse est hanc illam esse
quam phy quęsiuerunt.
quorum prȩceptis ea res·p·
est constituta in qua iustitia
dominetur omnibus. ꝑ quaꝫ
boni honorentur pro meritis:
reprobi debita animaduer-
sione afficiantur. Verum
ut aliorum comparatione
magis elucescat huius rei·p·
in administranda iustitia
uirtus, priscorum ueterꝫ

politias et eorum mores consideremus. Laudantur maxime Lacedemonij qui septingentos ferme: ut aiunt: annos unicas legibus et nūq̄ mutatis moribus uixisse perhibentur. At in eis uaria semp regendi cōditio, et nūquam diutius in eodem statu permanens ciuitas et nunc regibus nunc tyrannis subdita, nunc uarijs lacerata factionibus, nunc intestinis discordijs quassata, plane ostendit nō beatam sed infelicissimam, nō quietam sed turbulentam, nō publicis cōmodis sed priuatis odijs deditam fuisse: et tandem post multas clades Romanorū subijt seruitutem. Athenienſium ciuitas quali re. p. usa

fuerit: grẽce testantur hy-
storie: plebis iudicium de
singulis rebus erat. quodq; la-
to plebis fiebat, ratum firm-
umq; hẽbatur. Huius decretis
conatato multitudinis impe-
tu optimi prestantissimiq; ui-
ri urbe eiiciebantur. Ciues
egregij plebis iudicio capite
damnabantur, summi impe-
ratores aut extorres patria
exilio aut carcere mulcta-
bantur, nunc regibus seruie-
ns: nunc tyrannorum cru-
delitati: nunc agitata plebis
temeritate: Ingratissima
profecto ciuitas que suos t
bellorum duces pro rerum
bene gestarum mercede
uarijs affecit calamitatibus:

semper aut domesticis seditionibus aut externis bellis exagitata . improbi prefere-bantur bonis : mali ad rei.p. munera arcesse-bantur. Itaq; ato eorum libertas perijt. Thebanorum ciuitas simili pernitie defecit. nunc potentioribus ciuibus / nunc tyrannis obtemperans nunc domesticis factionibus uexata: ut non rem.p. in ea sed contentionum temeritatem dicas fuisse. Magna Carthaginensium ac prepotentem rem.p. ferunt. ut q; annos ferme quadraginta cu populo Romano de imperio certarit. At legimus q̃uarie, q̃ crudeliter, q̃ barbare, quq truculenter fuerit almini-

strata. suos certe Imperatores
excellentissimos uiros aut
crudelissima morte affecit aut
proscripsit: ut potius supba
atq; impotēs tyrannis sit q̄ res-
.p. nominanda. Maxima
omnium q̄e unq̄ fuerunt,
Romana res. p. fuit summisq;
laudibus celebrata. eloquentia
et dicendi copia uel uicit, uel
equauit, omnes. uirtute belli-
ca superauit. multi in ea in om̄i
laudis genere uiri optimi pre-
clarissimiq; floruerunt. Sed
quis nescit quot quantisq;
in ea ciuitate ab ipso liberta-
tis initio noui motus: quante
rerum uarietates, quanti tur-
bines, quante dissensiones,
discidia, seditiones, immobili

populo uiguerunt. quot quanta-
q; patrꝫ et plebis certamina
sunt excitata: quę patrum
et consulum cum tribunis ple-
bis concertationes. discidia:
odia: bella plusq; ciuila: furta:
rapinas: proscriptiones ciuiū:
optimorum uirorum exilia/
cęcum tanꝫ tempestuosum-
mare continuus fluctibus agita-
retur. Non recenseo Consulū
Prętorum cęterorumq; magi-
stratuum spolia/ sacrilegia/ stu-
pra/ cędes/ urbium desolatiōes
militum libidinem et auaritiam.
Pretermitto peximam in sbdi-
tos tyramidem/ nefaria scele-
ra in prouincijs maiorum
infanda libidine patrata.
Cicero ipē testatur plures socio-

rum ciuitatēs hybernis militū
q̄ eorum armis hostium urbēs
fuisse deletas. Taceo uarias cō-
iurationes cōtra rem.p. excita-
tas et orbem terrarū Roma-
norum auaritię concessum.
Quid referam Verres, Clodios,
catilinas in prouinciarum et
urbis pernitiem procreatos.
Illud uerissime uideor posse
dicere multis seculis non rem-
.p. sed nefarium latrocinium
seuissimamq; tyrannide m
appellari potuisse. cum neq; le-
ges neq; mores et instituta
maiorum neq; iudicia uale-
rent: sed uis, ferum, cedes in
foro et deorum templis tribu-
norum conspiratione uersarē.
Ple Cicero quęritur nullam

esse rem.p. nulla uidiaſ. nu-
llum ſenatum, ſed Pompey
nutu omnia in contrarium
agi. Fuit apud priſcos Rom-
anos aliquando tempus. quo
res.p. dicimerretur: ſed
tunc q; plebis ſecceſſio decz-
uirum libido, Coriolani Ca-
milliq; exilia recenſeri po-
ſſunt. At uero uenetorū
res. p. longe á ſuperiorum
conſuetudine remota omīb
ijs caruit uitijs ac flagitijs
quibus cęterę ciuitates et
res.p. conciderunt. Nullę
inter ipōs in adminiſtranda
re.p. diſcordię, nulla diſſen-
ſio: nullę ciuium contentio-
nes: nullę factiones: nullę
ſimultates: nulla aperta

odia: idem ſentiunt ſinguli
unoq; omẽs animo ad rẽi·p·
ſalutẽm concurrunt: ad hãc
mentem diriguntur in ea tuẽ-
da totis uiribus incumbunt:
id quęrunt id appetunt:
ut eorum rẽs.p. ſit beatiſſima.
Hæc q̃uis arduum in tanta ci-
uitate exiſtimetur. neq; qua-
q̃ tñ cuiꝑiam ꝟirum debet
uideri ſi modum regendę
urbis recognoſcant. Sunt
enim familię perantiquę
ac nobiles ꝑr multę in quib⁹
rẽi.p. gubernatio continetur,
nulli plebeo aditus aut locus
datur ad munia ciuitatis.
ſolę nobilitati et ex ea uiris
pręſtantioribus publica de-
mandantur officia: quo fit

ut singuli uelut unius eiusdemq; corporis membra ad illius salutem ac ualitudinem unica uoluntate concurrant: et tanq̃ propriam matrem sibi foueendam ac nutriendam putent.

Merito igitur hanc rem. p. ceteris longo interuallo uirtute anteire putandum est cuius rei uel maximum id est argumentum q̃d ultra septingentesimum annum nulla alia in re. p. contigit eisdem Duce Magistratibus legibus, institutis, moribus, ad hanc diem perseuerauit.

Sed in tam amplę tam magnificę ciuitatis laudibus primũ quod multum existimo ad lą-

Laudem et

laudem et gloriam urbis con-
ferre, situs eius occurit, de q-
bus dicendum esse uideatur.
Edificata est eo loci ciuitas ut
q̃uis nullis cincta moenibus
nullis propugnaculis munita
tamen sit omnium tutissima,
nullas machinas, nulla inst-
rumenta bellica expauescat,
nullos subitos impetus, nullos
improuisos incursus hostium
reformidet. mari undequaq3
cincta externo uacat metu.
Nam et ab continenti q̃ũque di-
stat miliaribus, quibus ueluti
fossa aggere circundata nau-
gant, ut nihil sit ab ea parte
extimescendum, et unico tm̃
ornata est portu, quo maiori-
bus naubus si sint onuste nō

datur accessus, et triremib-
q; nauigijs omnem hostilem
classem paruo labore aditu
arcere queat. Nam reliqs
in locis stagnantes et ueluti
palustres aque haud mag-
nis sunt nauibus peruijs
ta nullos equitum excursio-
nes, mille sunt hostiles cla-
sses pertimescende. Murus
est preterea ex congestis la-
pidibus latissimus .xx. mili-
um passuum, defixis ingen-
tibus palis stabilis, qui uim
maris fluentis arceat á ciui-
tate et loca stagnantia red-
dat tranquilliora. Quod ue-
ro mirabile est dictu et ciui-
tati precipuum decus pre-
bet atq; ornamentum naua-

lia exiſtunt ampliſſima ac
magnifico apparatu, quibus
cętera orbis longe ſunt poſt
ponenda ad quorum conſ-
ęruationem certa ſunt ucctı-
galia inſtituta. In ijs amplı-
us cęntum triremes ocioſę
ſuis armamentis paratę,
ut de his quę in uſu ſunt
mercaturę ſileatur, et one-
tarię naues pmultę: ut in-
fra mensem ſi opus ſit, cęntū
quinquaginta maiorum naui-
um paratam claſſem atq; in-
ſtructam educere extra por-
tum queant. Nam reliquarū
minorum infinita pene eſt
multitudo. maximus eſt enim
numerus earum quę ad ue-
hendum uſui neceſſaria ſunt

accōmodata. Omnia quippe
ad uictum oportuna tantē
urbi aliunde mari abunde de-
ferunt: ut semp ibi sit rerū
omniū copia neq; ulla inopia
timeatur. Pulcherrimum
prebent spectaculum naues
pmultē aut ueuientes aut
abeuntes, tum quē ad propri-
ora pgunt loca, tum quē in
pontum et meotidas naugāt
paludes gēterosq; infidelium
portus, tumq; quē hyspaniā,
Galliam, Brittaniam, et Mori-
nos petant mercaturē gratia.
He omnes uarijs rebus onera-
tē cum rediunt maximuz
spectaculum urbi prębent.
Inde ad mediterranea loca ad
alias regiones, alias prouīcias,

curribus omis mercatura de-
fertur. Quid referam pulch-
errimas domos, magnifica pa-
latia, templa magno sumptu
edificata plateas et publica lo-
ca, ac ciuitatem uarijs artifi-
cibus refertam. Quid recen-
seam adolescentum modestiã
auctoritatẽm senum, gra-
uitatẽm uirorum, senatus
dignitatem, quem ueriss-
me ex regibus ut olim Cy-
neas de Romanis dixit ui-
deturconstare, quid ciui-
um omium dignitatem
quandam pre se ferentiu
ornatum. quid uariam mũ-
dam; supellectilem in cui
ornamentum plurimam
impendunt curam. Adde

quod urbs omis tum stratis
uijs, tum canalibus est prua
que magna est et haud
parui commoditas faciendi:
singula enim que ad uict-
um spectant domū usq; na-
uiculis deferuntur. In quo
uero plurimum extollendi
sunt: Amplitudo est decorq;
ecclesiarum quas uarijs re-
bus exornant ad cultum re-
ligionis. Sed hec cum multis
alijs cōmuma existunt. In
quo uero ceteros excedunt
opulentia est et Thesaurus
templi sancti Marci: quod
quidem ipm est ornatissi-
mum et aspectu mirabile:
magna uis est auri atq; ar-
gentiti, margaritarum q; et

eorum quos lapides uulgus
appellat pretiosos: quos et ex-
quisitos et plurimi pretij
affirmant. Quoniam uero
ordine et ratione singula
regũt̃ et pficiuntur; que
mihi secundo loco proponũr
dicenda, ordo ipe magistra-
tuum quibus cõmissa est
rei.p. gubernandę cura ab
ipius urbis initio institutus
paucis recensebo. Ducem
in urbis principio sibi crea-
runt ciues, qui tanq̃ caput
preesset omnibus ac publi-
ce consuleret utilitati:
et ipe legibus subditus: ut
cum sit superior dignitate
legibus obtemperandis par
reliquis existañt. neq; enim

si deliquerit penam subter-
fugit, sed a magistratu pu-
nitur ex legū institutis. Huic
soli nulla est potestas conce-
ssa, ita prę est ceteris ut ni-
hil soluṁs possit decernere
q̄d ad rem.p. pertineat. nō
litteras scribere, nonne se-
rare allatas, non audire
quę q̄, non respondere nisi
de uoluntate ꝛex uirorum.
quorum cōsilio herere debz.
horum suprema potestas est
et legibus subdita. Hic elu-
gitur suffragio senatus et-
demq; iudicio siquando q̄
fuerit amouetur. sed fer-
me omēs in ea dignitate
moriuntur. iudicio tamen
sub est si quid cōmiserit q̄d

grauiori egeat censura. Vt
autem constent, quantum
insita sit mentibus singulor
æqui bonique cultus, quanta
modestia duces uixerint:
nemo dicitur in tot seculor
curriculis ad tyrannidem
aspirasse: præter unum qui
et temeritati suæ pœnas de-
dit hercle mirandum uidet,
cum tam potens morbus sit in
hominibus ambitio tanta cu-
piditas dominandi, sed patriæ
caritas omnes apud eos exuperat
animi passiones, omnes exp-
ellit insanas cupiditates.
Sciunt præterea se legum
custodes esse non dominos:
sciunt curam regendæ ciui-
tatis una cum reliquis non

imperium demandatum.
Id precipue maxima laude
extollendum, qd eorum
firmę leges, sunt stabiles longeue
que quoad rei.p. utilitas ferat
neq; pro uoluntate cuiusq;
abrogantur. neq; uariant
in diem sed perpetua sanc-
tione custodiuntur. Sunt.
preter hos quos recensui
decemuiri in annum creati.
ex primarijs ciuitatis. qui-
bus fontes sceleris q; exea
quauis causa pro qualitate
facinorum puniendi pro-
scribendiq; potestas est
tributa. a quorum senten-
tia nulla datur prouocatio
neq; qd egerint retracta-
re fas est. Iuri reddendo

14

suus est magistratus: a quo
aguntur ciuium ac pere-
grinorum cause, non libe-
llis tabellionum, no iurisc-
consultorum callida inter-
pretatione, sed equitate,
modestia, ratione, in quibus
paruatum impensa: tum
iactura temporis consumit.
Neq; uero in iure reddendo
aut iustitia quouismodo ad-
ministranda, ullo externo
utunt ministro sed ipsimet
ex ordine magistratuum
ius dicunt, ea moderatione
ut aut nulle aut rare que-
rele ex eorum iudicijs fiant.
Adduntur his templi sancti
marci ut appellant procu-
ratores, uiri electi ex omnib⁹,

dignitate et auctoritate gra-
ues, quorum munus est tue-
ri thesaurum ſcti Marci tem-
pli dispensare, in pio ſulus, qd
supereſt ab illius religionis cultu
et ornatu. Sunt q; officiales ut
dicunt noctis quibus cura im-
minet minora delicta pro eor
qualitate castigandi, et ea pre-
sertim que nocturno tempore
cōmictuntur. Est preterea
minor senatus ducentorum
hominum institutus, que uocat
rogatos, in quem omēs conueni-
unt quos supra retuli magistra-
tus. In hoc conuentu dux pre-
est excelsiori sedens loco, postq;
eum reliqui sequntur pro sin-
gulorum dignitate. Ibi que ad
statum ciuitatis que ue ad

bellum aut pacem pertinent,
discussis sententijs decernũtur.
Adicitur cum causa postulat alter
senatus numeri amplioris, cũ
singulis nobilibus modo uige-
simum excædant annum dãtur
interesse. Horum suffragijs
singuli creantꝰ prętores: cęte-
rq; officiales quibus exteriores
prouincę, ciuitates, oppida, re-
genda impartiuntur. aut ali-
quod imponitur spetiale munꝰ.
Est omnibus huius cętus quibus
id sorte contigit quos uelint
pro arbitrio eligendi nomina-
diq; libera facultas: qui ex no-
minatis pſenatus suffragium
eligitur, dat certam ut leges
iubent mercedem ei qui se no-
minauit: qua ex re duo uirtutis

prȩmia oriunt̃. Primum eius
qui dignum magistratu uirum
nominat tum uero nominati
si fuerit designatus. Ita ur-
turus cõtentio est aq; emulatio
inter ciues nõ odij aut temeritatis.
Quilibet enim nititur ut talis
euadat moribus ad hominum
famam et opinionem, ut suffra-
gijs ceteris antecellat, ea neq;
prȩcibus impendiunt̃ neq; am-
bitione, quo fit ut optimo cuiq;
aditus pateat ad dignitates.
Singuli enim laudem sibi pe-
periisse putant si talem nomi-
narint qui dignus ea dignitate
senatus iudicio existimetur.
Memini quosdam magna poena
mulctatos qui in reddendis
suffragijs pro amico intercessi-

ſſe. pręcibus dicebantur.
Volunt enim liberas eſſe ho-
minum uoluntates in rebus
publicis nō pręcio aut pręmio
emptis tio aut pręcib emptas.
Quas raro deputant ad impe-
randum aliis niſi quorum
uirtutem cognitam et pſpectā
habent. quod ſiqui in ſubditos
aut auarius aut crudelius q̄
lege liceat ſe gerant ſeuere
pununtˢ. Audiuntur enim
opreſſorum querele et ab in-
uriis uindicantur. Ideo manˢ
continent ab iniuriis puras
et tantum aquunt quantum
leges ſinant quas omnes ſpec-
tant ad iuſticię cultum. Hoc
uiuendi inſtituto, his moribˢ,
hoc ordine, nullo uiq̄ tempore

postq̃ cępit intẽmissio, adeo iu-
ste sancteq; gubernatur ciuitas
adeo ęqua omnibus in suo gra-
du potestas adeo par uiris ho-
norumq; distributio ut nõ hu-
manis consilijs sed diuino quo-
dam nutu non terrena sed ali-
qua cęlestiq; monarchia tanta
ciuitas, tam concordi ciuium
uoluntate regi et conseruari
uideatur. Id enim cogitant,
id quęrunt, ad id attendunt
singuli quod arbitrantur rei.p.
profuturum. Quod si quando
ut accidit cum aut de pace aut
de bello agendum est uarię fue-
rint ciuium sententię et inter
se diuersę qd' maior pars de-
creuerit id reliqui comprobãt
et sectantur. Opinionemq; suã

17

et si ęgros sibi sensérint in alte-
rius sententiam traducunt.
nulla perstat uoluntatum ob-
stinatio, nullum odium, nulla
simultas rem. p. labefactat. fa-
cile se iunci in sua sñia patiũt.
ita diuersitas opinionũ in con-
cordiam redacta, nulla pactione
aut conspiratione ciuium re-
tractatur. hoc pacto unam om-
nium mentem, unam uolunta-
tem, unum animum, unicum
consilium diu res extitisse.
Nulla domus priuata in qua sit pa-
ter familias non insulsus, nulli
fratres, nulli affines, tam cõmuni
nium tam concordi animo pri-
uatum cõmodum quęrunt, quã-
to veneti suę urbis statum et
dignitatem. nemo de sua rem

consulendo cogitat, sed cōmunē
ante oculos propositam intuet.
Idq; uō precipue summa laus de-
cenda: siqui pro cōmisso maleficio
sint damnandi & uestigio si fue-
rint comprehensi, ac ferum-
pēnas luunt. nulla datur int-
cessio, nulla remissio, nullum
subterfugium, nullius inter-
uentu cursus iustitie impedit.
Rarissime reuocantur exules
nisi exacta poena. et cum
sint seueri iustitie exactores:
tri ea est admirabilis ciuium
prudentia. Nam siquis suome-
rito rei. p. muneribus priuet,
aut ex urbe eiciatur: aut pu-
niatur capite, eius solus q
deliquerit poena contenti
cetetros eiusdem stirpis siue

domus aut filios aut cognatos
ut innoxios simunt. elsi ad
magistratus. adesse consulys-
uehire in senatum. rei-p. mu-
nera exercere. Relegatur
per sepe pater priorem in
urbe statum locumq; filio co-
seruante. ut secundum pro-
pheticam sententiam anima
que peccauerit ipa moriat.
Neq; uo licet cuiq alterius
exprobare errata aut uer-
bis insectari siquis quid de-
liquerit ne detur occasio ad
uirgia uel odia inter ciues
serpenda. Fidem datam colut
sanctissime inq; promissis p-
stant turpissimum ducentes
fidem in perfidiam uerti.
Vna uero est et ea exquisita

iurtus in qua ceteris antece-
llant, taciturnitas uidelicet
eorum que in senatu tractāt̃.
S unt eorum consilia secretissi-
ma cum de statu agitur ciui-
tatis. Tanto enim silentio eoꝝ
decreta tegunt̃ ut tum demꝝ
appareat cum executio fiat
rerum quas antea decreuere.
O sto fere mensibus est in sena-
tu de tollendo Duce belli Car-
miniola agitatum, id nūq̃
satum est priusq̃ is captus er-
roris penas dedit. Quid loqu-
ar de moribus honestissimis
quos omis ętas integros seruat
atq; incorruptos. Verborum
honestas uiget maxima, nu-
lle dicaces contumelię, nulla
turpia conuicia, nulla uerborū

obscenitas nulle odiose in co-
lloquendo concertationes. ho-
nestas oris et corporis hẽtur
inprẽtio / nullis inuicem cõn-
tumelijs agitantur. Decoruꝫ
illud inter eos uiget / a Cicero-
ne maxime laudatum. Sene-
ctuti uõ magna adhibetur re-
uerentia / Lacedemoniorum
more qui est apud eos optim?/
ut Seniores honore prẽcedant,
ut ijs dignior tribuatur locus
qui ẽtate anteceſſerit. Adolo-
scentes optima uite istitutio-
ne eruduntr. Ita ut a primis
annis educati ut ad modestiã
et honestatem procreati esse
uideantr. Nullus ludus et con-
ceditur etati prẽter q̃ litte-
rarum aut priuatoru negocioꝫ

curam, superiores etate reue-
rentur precipue, cedentes
maioribus et uite quandam
grauitatem prę se ferentes.
Hoc in eius ętatis ordine ex
bene acta adolescentia melio-
res emergunt uiri optimi mo-
desti q; euadunt senes. Nulla
est enim difficultas, nullus
labor uirtutem colere ei qui
sit a teneris annis ad honesti
uiam traductus. multum cō-
ferre scribit Aristoteles ad
re liquum uite cursum qua
eruditione, quibus moribus
fuerit adolescentię iter insti-
tutum. Raro enim prior ętas
malis imbuta moribus, ma-
lis enutrita artibus in uirū
bonum aut probum ciuem

euadere consueuit. Iam uō
nostra religio quanta apud
eos uigeat, quanto colatur
honore, ornatus templorū
ostendit ecclesiarum cultus,
religiosorum loca sunt per-
multa adque ciues adeunt,
orandi causa gratia plurima
inusum distribuentes. pieta-
tem maxime colunt eamq;
precipue adhibent in conser-
uandis ciuibus, siqui a for-
tuna asperius iactati rem
suam amisere. quos non
deprimunt, aut in carcere
trudunt ut pluribus in locis
consueuit, sed releuant ac
substentant hortanturq;
ad spem fortune melioris.
Minuū enim uires ciuitatis

pauperū

putant si deseratur a ciuibus
aliqua tempestate fortuita
calamitosis. Mirum est etiaz
cernere quanta cura atq; di-
ligentia alliciant plebem ad ha-
bitandum in urbe q̃uarijs ex-
ercitijs nutriunt ac prouident
rei frumentarię ne, quid po-
pularibus desit quominus in
ciuitate esse cõmode possint.
nullo tributo uexantur tenui-
ores, nulla iniuria afficiunt
aut calamitate: quibus reb
ciuitas est semper populosi-
ssima. Quod uõ ciuium summ-
um concordię uinculum, etiã
urbis conseruatio, est tributi
conferendi diligens ęqua et
moderata ratio. cum non ex li-
bidine aut arbitrio potentio

potentiorum sed pro modo fa-
cultatum ex censu optimates
omēs tributa cōferant. ys enī
solis sunt ciuitatis onera subē-
unda quę quo plures eo uident̄ ferūt
esse singulis leuiora. Illud enī
pondus facilius fertur ad quod
omēs equis uiribus incumbūt.
taq; siue terra siue mari be-
llum sit gerendum in promptu
sunt pecunię neq; earum in-
opia ulla bene administrāte
rei occasio tardius q̄ utilitas
postulat differtur: qua in di-
stributione sumptuum non
solum italię sed omēs orbis
nationibus excellunt. Mo-
rem siquidem Romanorum
priscorum census fit et ciui-
um et eorum omnium fortu-

narum qui mos nunq̃ inter-
missus salutẽm cõtinet ciui-
tatis Nonenim unus exina-
^ alter ditat- nitur ^ prout alibi fieri ui-
bellu tpẽ demus sed ęqua omnium
tanq̃ unius patrimonij fit
iactura. ea ré in determen-
dis bellis summam adhibent
diligentiam consultãt eniz
sępius q̃ determunt. suntq;
ad deliberandum impensa-
cipua uõ venetorum est
laus quod superum mare
tutum á piratis pręstant^
neque sinunt siqui ciues a
maritimis prędonibus spoli-
entur id facinus inultum
esse sed armata classe per-
sequuntur illos quocũq; iue-

rint quoad capti ꝑ̄ ꝑ̄na ā̄ffi-
ciantur ꝑ uel rapta restitu-
antur. Neq; uō maior imi-
net eius cura prędones et
pyratas ꝓsequēndi q̄ cōtinēdi in
officio ciues et insontes ani-
maduertendi. Filium pater,
patrem filius dum est in ma-
gistratu pro errati qualita-
te castigat. non intercessio-
ni, non ꝓcibus, non amici-
cię locus deprecandi ē ullus.
Leges dominantur: quas nemo
quas ne;mo transgreditur, ne-
mo soluit legibus aut in suū
sensum interpētrat. Si quis
erarium expilarit aut cō-
munes fortunas exhaurit
aut quicq̄ occulte subripit
ex publico aut in priuata rez.

rem fraude aliqua conuerte-
rit e uestigio damnatus acri
pena afficitur. Id uō magno
dedecorī est q̄ armis singulis
ad perpetuam ignominiam
publicæ in senatu retensent̄
eorum nomina, ut tantę
infamię nota et teri a male-
ficio deterreantur. His Du-
ce magistratib⁹, legibus, mori-
bus, institutis, et regendi
norma ultra septingentos
annos Veneti eorum rem.p.
non conseruarunt solum sed
in dies eorum imperium ter-
ra mariq; auxerunt, ut per
uniuersum orbem illorum
fama uirtusq; c̄elebretur.

Magnus Carolus Impator decessit 4. Kłas februarij. anno ab incarnatione dn̄i nr̄i ihu xp̄i. dccc xj°.

Carolo siquidem magni impe-
ratoris tempore Mauritius

dux erat venetorum. cuius
filius a Desiderio longobardorū
rege captus. opera Caroli liber
restituitur patri. Non nega-
uerim ītmo certus sum et an-
te Mauritiū plures fuisse ve-
netorum ducēs. Sed satis ma-
gna laus et gloria est unam
et eandem regendę ciuitatis
formam tot iugiter annos:
quod nulli unq̄ antea ciuita-
ti contigit perdurasse. Hui
tam longeui tanq̄ diuturni
rei.p. status causas conside-
ranti mihi illa occurit poti-
ssima Iustitiam quam scribit
Aristoteles rerum publicaꝝ
certissimum fundamentum
in ea urbe prę ceteris uig-
uisse: neq; homines sed le-ges

in ea imperasse. Ea sola uirtus
ad hãc diem firmam, stabilẽq;
perpetuam prẽstitit rem.p.
Venetorum. Nulla enim un-
q̃ fuit ciuitas, nullum regnum,
nulla res.p. ubi diutius, seue-
rius, sincerius fuerit uersata.
ubi par honor tanto tempo-
re iustitiæ fuerit habitus et
impensus. ubi magis fuerit
legibus obtemperatum. Spetã-
dum q̃ est si quid diu in hu-
manis rebus esse potest, hanc
rem.p. ita moratam ita insti-
tutam, factiones tantum mo-
do absint, cum ęternitate esse
certaturum.//

publicas

FINIS

24

INCIPIT PROHEMIVM DE VI
TA ET MORIBVS CAROLI EXC
ELLENTISSIMI IMPERATORIS.

Vitam conuersationem
et ex parte non modi-
ca res gestas dñi et nu-
tritoris mei Caroli ex-
cellentissimi et merito famo-
sissimi regis. postq̃ scribere
animus tulit. quanta potui
breuitate complexus sum ope-
ram impendens: ut de ijs q̃
ad meam notitiam puenire
potuerunt. nihil omicterem,
neq; prolixitate narrandi: no-
ua queq; fastidientium animos
offenderem. Sed tamen hoc nu-
llo modo uitari põt: ut noua
scriptione nõ offendantur qui

uetera et a uiris doctissimis con-
fecta monumenta fastidiunt. Et
quamq; plures esse non ambigā
qui otio ac litteris dediti statuz
eui presentis nō arbitrentr, ita
negligendum, ut omia penitus
quę nunc fiunt uelut nulla me-
moria digna silentio atq; obliuioni
tradantur. potiusq; uelint amo-
re diuturnitatis illecti: aliorum
preclara facta quibus cūq; scriptis
inserere. q; sui nominis famam.
posteritatis memorię nihil scri-
bendo sbtrahere. tū abhuiusmo-
di scriptione non existimaui tem-
perandum, qm mei conscius
eram. nullum ea uetacius qme
scribere posse: quibus ipe in-
terfui. queq; presens oculata:
ut dicunt fide cognoui: et

utrum ab alio scriberem nec ne.
scire non potui. Satiusq; iudicaui
eadem cum alijs uelut communi-
ter litteris mandata memorię
posterorum tradere. q̄ regis excellen-
tissimi et omnium sua ętate maxi-
mi clarissimam uitam et egregi-
os atq; moderni tp̄ris hominibus
uix imitabiles actus pati obliuionis
tenebris aboleri. Suberat et alia
non irrationabilis ut opinor causa
quę uel sola sufficere posset ut me
ad hęc scribenda compelleret. Nu-
trimentum uidelicet in me im-
pensum. et ꝑpetua posteq̄ in aula ei
conuersari cepi: cum ip̄o ac liberis
eius amicitia quę me ita sibi de-
uinxit. debitorem q; tam uiuo
q̄ mortuo constituit, ut merito in-
gratus uideri et iudicari possem,

si tot beneficiorum in me collatoꝝ
immemor clarissima et illustris-
sima hominis optime de me me-
riti gesta silentio preterirem.
paterer q; uitam eius quasi qui
nūq̃ uixerit sine litteris ac debi-
ta laude remanere. Cui scribēdę
atq; explicandę non meum inge-
niolum qd' exile ac paruum
immo pene nullum est: sed tulli-
anam par erat desudare facū-
diam. En tibi librum preclar-
issimi et maximi uiri memoriaz
continentem, in quo preter illi
facta nō est qd' admireris. nisi
forte qd' homo Barbarus et in
Romana elocutione pparum exer-
citatus: aliquid me decenter aut
cōmode latine scribere posse pu-
tauerim, at q; in tantam impu-

dentiam proruperim: ut illud ci-
ceronis putarem contemnēdum
quod in primo tusculanarū libro,
cum de latinis scriptoribus loqueꝛ-
rentur ita dixisse legitur. Man-
dare quemq̄ inquit litteris co-
gitationes suas. qui eas nec dis-
ponere nec illustrare possit. nec
delectatione aliqua allicere lec-
torem hominis est intemperan-
ter abutentis et otio et litteris.
poterat qd' hec oratoris egregij
sententia me á scribendo deter-
rere. nisi animo premeditatum
hominum iudicia potius experiri:
et hec scribendo ingenioli mei pe-
riculum facere. q̄ tanti uiri me-
moriam mihi parcendo preterire
FINIS PROHEMII VITE
MAGNI CAROLI IMPER

VITA EXCELLENTISSIMI IMPERATORIS MAGNI CAROLI

EN S MEROINGORVM

De qua franci reges sibi creare soluti erant. usq; in Hyldricum regem. qui iussu Stephani Romani pontificis depositus ac detonsus atq; in monasterium detrusus est duraſſe putatur quę licet in eo finita posſit uideri, tamen iam dudum nullius uigoris erat, nec quicq̃ in se clarum prętter inane regis uocabulum p̃ferebat. Nam et opes et potentia regni penes palatij prętectos, qui maiores domus dicebant̃: et ad quos summa imperij pertinebat tenebat̃. Nec regi aliud relinquebatur q̃ ut regio nomine tantum cõtent⁹. crine profuso barba sũmissa solio

relideret ac ſpetiem dominantiſ effin-
geret. Legatos undecūq; uenienteſ
audiret eiſq; abeuntibus reſpōſa
que erat edoctus ut et iuſſus ex
ſua uelut poteſtate redderet. cuz
preter inutile regiſ nomen et pre-
carium uite ſtipendium: quod et
prefectuſ aule prout uidebatur
exhibebat. Nihil aliud proprij po-
ſſideret. q̄ unam et eam p̄ parui
redditus uillam. in qua domum.
et ex qua famulos ſibi neceſſaria
miniſtrantes atq; obſequium exhi-
bentes. pauce numeroſitatiſ hēbat.
Quocumq; eundum erat. carpento
ibat. quod bobus iunctis et bubul-
co. ruſtico more agente trahebat̄.
Sic ad palatium. ſic ad publicum
populi ſui conuentum qui annuatiz
ob regni utilitatem celebrabatur

ire. sic domum redire solebat.
At regni administrationē: et omīa
quę uel foris agenda ac disponēda
erāt prefectus aule procurabat.
Quo officio tunc cum hyldricus
deponebatur. Pipinus pater Caro-
li regis iam uelut hereditario fun-
gebatur. Nam pater eius Carolus
qui tyrannos p totam franciam
dominatum sibi uindicantes opp-
ressit. et Saracenos Galliam oc-
cupare tentantes: duobus magnis
prelijs, uno in Aquitania apud
Pictauium ciuitatem. altero iuxta
Narbonam apud Byrram fluui-
um ita deuicit: ut in hyspa-
niam eos redire compelleret.
eundem magistratum a patre
Pipino sibi dimissum egregie
administrauit. Qui honor non

aliis a ꝓpulo dari consueuerat
q̃ iis qui et claritate generis,
et opum amplitudine ceteris
eminebant. Hunc cum Pipin
pater Caroli regis ab auo et pa-
tre sibi et Carlomanno relictu.
summa cum eo concordia diui-
sum aliquot annis uelut sub
rege memorato tenuisset.
Frater eius Carlomannus, incer-
tum quibus de causis. tñ uidet
qd amore conuersationis con-
templatiue succensus, ope-
rosa temporalis regni adminis-
tratione relicta Romam se in
ocium contulit: ibiq; habitu
ꝓmutato Monacus factus est
in monte Soracte apud eccliã
beati Siluestri constructo mo-
nasterio, cum fribus secum ad

hoc uenientibus per aliquot annos optata quiete pfruutur.
Sed cum ex francia multi nobiliu ob uota soluenda Romam solemniter cõmearent: et eũ uelut dominum quõdam suuz pgterire nollent: ocium quo maxime delectabatur. crebra salutatione intẽrumpentes, locũ mutare compellunt. Nam huiusce modi frequẽtia cum suo proposito officere uidisset. Relicto monte in Samnium prouinciam ad monasterium sancti Benedicti situm in castro Casino secessit, et ibi quod reliquum erat temporis suis pgrige religiose conuersando compleuit. Pipinus autem p auctoritatem Romani pontifias ex Pgfecto palatij

rex constitutus. Cum p annos
quindecim aut eo amplius frā-
cus solus impasset: finito Aqui-
tanico bello: quod contra Vuai-
farium ducem Aquitanię ab
eo susceptum p continuos nouez
annos gerebat apud Parisius
morbo aque intercutis diem
obijt supstitibus liberis Carolo
et Carlomanno ad quos succes-
sio regni diuino nutu peruene-
rat. franci siquidem facto so-
lemniter generali conuentu
ambos sibi reges constituunt
ea conditione premissa ut to-
tum regni corpus ex equo par-
tirentur. et Carolus eam par-
tem quam pater eorū Pipin
tenuerat. Carlomannus pre-
erat regendi gratia susciperet.

Suscepte sunt utrinq; conditiones
et pars regni diuisi iuxta modū
sibi propositum ab utroq; recepta
est. manstq; ista quamuis cū
summa difficultate concordia.
Multis ex parte carlomanni socie-
tate in separare molientibus. a-
deo ut quidam eos etiam bello
comictere sint meditati. Sed
in hoc plus suspecti q̄ periculi fu-
isse. ipē rerum exitus aprobā-
uit. Cum defuncto carlomanno
Vxor eius et filij cum quibus-
dam qui ex optimatum eius nūo
primores erant. Italiam fuga
petijt: et nullis existentibus
causis. spreto mariti fratre
sub Desiderij regis Longobardo
patrocinium sē cum suis liberis
contulit. Et Carlomannus q̄dem

post administratum comuniter
biennio regnum morbo detestit.
Carolus autem fratre defuncto
consensu omnium francorū rex
constituit. De cuius natiuitate
atq; infantia, ut etiam puericia
quia neq; scriptis unq̄ aliquid de-
claratum est. neq; quisquam
modo superesse inuenitur. qui
horum se dicat habere notitiam
scribere ineptum iudicans ad
actus et mores ceteraq; uite
illius partes explicandas ac de-
mostrandas, omissis incognitis
transire disposui, ita tū ut pri-
mo res gestas et domi et foris.
deinde mores et studia eius. tuz
de regni administratione et
fine narrando nihil de ijs, que
cognitu uel digna uel necessaria

sunt prettermictam. Omiũm
bellorum quę gessit, primo Aqui-
taniam a patre incoatum, sed nõ
dum finitum: quia cito pagi posse
uidebatur uidebatur. fratre
adhuc uiuo etiam et auxilium
ferre rogato susceptt: et licet eũ
fratter promisso frustrasset au-
xilio, susceptam expeditionem
strenuissime executus. non pri-
ncepto desistere. aut semel su-
scepto labori cedere uoluit, q̃ hoc
q̃ efficere moliebatur perse
uerantia quadam ac uigore p-
fecto fine concluderet. Namꝫ
Vnoldum qui post vuaifarij
mortem Aquitaniam occupare,
bellumq; iam pene pactum
reparare tentauerat Aquita-
niam relinquere et Vuasconiã

petere coegit · quem tamen ibi
consistere non sustinens transf-
misso amne Garumna · lupo
Vuasconum duci per legatos mãdat,
per fugam reddat, quod ni festi-
nato faciat · bello se eum expostu-
laturum · Sed lupus saniore usus
consilio non solum Vnoldum red-
didit : sed etiam se ipm cũ prouũ-
cia, cui prętrat, et potãti pmisit.
Compositis in Aquitania rebus:
eoq; bello finito regni q; socio iam
rebus humanis exempto : rogatu
et pręcibus Adriani Romanę ur-
bis ępi exoratus bellum contra
Longobardos suscepit, quod pri
quidem et á prę eius Stephano
papa supplicante, cum magna
difficultate susceptum est : quia
quidam e primoribus francor

cum quibus consultare solebat,
adeo uoluntati eius remixi sunt:
ut regem se deserturos domuq;
redituros libera uoce proclamarēt.
Susceptum tñ est tunc contra Astul-
fum regem et celerrime comple-
tum. Sed licet sibi et patri belli su-
scipiendi similis. ac potius eadē
causa subesse uideretur. haud simi-
li tñ et labore certatum et fine
constat esse completum. Sed licet
sibi et prī belli suscipiendi simi-
lis. ac potius eadem causa subesse
uideretur. haud simili tñ et labore
certatum et fine cōstat ee cōpletū.
Pipinus siquidem Astulfum regem
paucorum dierum obsidione
apud Licinum compulit et obsi-
des dare: et erecta Romanis
oppida atq; castella restituere.

atq; ut reddita non repeterent̃
sacramento fidem facere. Carolus
uõ post incoatum ad se bellum nõ
prius destitit: q̃ et desiderium
regem quem longa obsidione
fatigauerat in deditionem susci-
peret filium eius Adalgisum in
quem spes inclinatę uidebant̃.
non solum regno sed etiam Italia
excedere compelleret. Omia Ro-
manis erepta restitueret. Hy-
nodgausum forouliani ducatus
prefectum res nouas molientes
opprimeret totamq; Italiam
suę dictioni subiugaret. Subac-
tęq; filium suum ꝺ Pipinũ rege-
re imponeret. Italiam intranti
q̃ difficilis alpium transitus fu-
erit, q̃ totoq; francorum labore
in uia montium iuga et emi-

nentes in cælum scopuli atq; aspe
cautes superatę sint. hoc loco des-
cribereturꝝ. nisi uitę illius moduꝫ
potius q̄ bellorum quę gessit eiꝰ-
tus / memorię mandare presen-
ti opere animo esset propositum.
Finis tñ huius belli fuit subacta
Italia et rex Desiderius perpe-
tuo exilio deportatus: et filius
eius Adalgisus Italia pulsus.
Et res a longobardorum regibus
erectę Adriano Romanę eccle
rectori restitutę. Post cuius
finem Saxonicum q̄ quasi inter-
missum uidebat̄: repetitum ē.
quo nullum neq; prolixius / neq;
atrocius francoꝝq; populo labo-
riosius susceptum est. quia Sa-
xones sicut omēs fere Germa-
niam incolentes rationes. et

natura feroces et cultui demo-
nuz dediti. nr̃ę q; religioni con-
trarij. neq; diuina / neq; huma-
na iura uel polluere ul' transf-
gredi inhonestum arbitrantur.
Suberant et cauſę quę quotidie
pacem conturbare poterant.
Termini uidelicet noſtri et illoꝝ
pene et ubiq; in plano contigui
preter pauca loca in quibus uel
ſilue maiores ut montium iuga
interiecta. utroruq; agros cer-
to limite diſterminant in qb⁹
cędes et rapinę et incendia
uicißim fieri nō cęſſabant: qb⁹
adeo franci ſunt irritati: ut nō
iam uicißitudinem redderet:
ſed apertum contra eos bellum
ſuſcipere dignum iudicarent.
Suſceptum eſt igitur aduerſus

eos bellum qđ magna utrīq; ani-
mositate tñ maiore Saxonum
q̃ francorum damno p continuos
triginta annos ẽt tres geregat̃.
Potrat siquidem citius finiri si
Saxonum hoc pfidia patereturꝫ
Difficile dictu est quotiens supa-
ti ac supplices regi se dediderũt.
imperata facturos se polliciti
sunt . Obsides qui impabantur
absq; dilatione dederunt. Lega-
tos qui mittebant̃. susceperunt:
aliquotiens ita domiti et molli-
ti: ut etiam cultum demonum
dimittere et cristiane religio-
ni se subdere promitterent:
sed sicut ad hec facienda aliquo-
tiens proni sic ad eadem per-
tinenda semp fuere precipites ut nō sit facil extimare

uelle

ad utrum horum facilioresuen-
us dia possent quippe cum post
incohatum cum eis bellum,
vix ullus annus exactus sit.
quo nō ab eis huiuscemodi facta
sit ꝓmutatio: sed magnanimitas
regis et ꝓpetua tam in aduer-
sis q̄ in prosperis mentis constā-
tia: nulla eorum mutabilitate,
uel uinci poterat ut ab his que
agere cęperat defatigari. Nam
et unq̄ eos huiuscemodi aliquid
perpetrantes, impune ferre
passus est. Quin aut ipe ꝑ se
ducto aut ꝑ comites suos misso
exercitu. ꝓfidiam eius ulciscerē,
et dignam ab eis penam exigēt.
usq; dum omnibus qui resistere
solebant profligatis. et in suam
potestatem redactis: decem milia

hominum ex his qui utraſq; ri-
pas albis fluminis incolebant
cum uxoribus et paruulis ꝑ-
latos tranſtulit huc atq; illuc
ꝑ Galliam et Germaniam mul-
timoda diuiſione diſtribuit.
E aq; conditione et ab rege pro-
poſita / et ab illis ſuſcepta: trac-
tum ꝑ tot annos bellum conſtat
eſſe finitum: ut abiecto demo-
num cultu: et relictis patriis
cerimonijs chriſtianę fidei
atq; religionis ſuſciperent
ſacramenta: et francis coadu-
natis unus cum eis populus effi-
cerentur. Hoc bello licet per
multum temporis ſpatium tra-
heretur: ipe, non amplius
cum hoſte q̃ bis acie conflixit
ſemel iuxta montem qui of-

neggi dicatur. in loco Theoth-
melli nominato: et iterum
apud Assam fluuium: et hoc
uno mense pauciscq; interpo-
sitis diebus. his duobus prę-li-
is hostes adeo profligati ac de-
uicti sunt: ut ulterius regem
neq; prouocare: neq; uenięti
resistere. nisi aliqua loci muni-
tione defensi auderent. Prí-
us tñ eo bello tam ex nobili-
tate francorum q̃ Saxonum
et functi summis honoribus
uiri consumpti sunt. Tandem-
q; anno trigesimotertio finitū ē.
Cum interim tot, ac tanta in di-
uersis terrarum partibus bella
contra francos et extorta sint:
et solertia regis administrata:
ut merito intuentibus in dubi

uri uenire possit. utrum in eo
aut laborum patientiam: aut
facilitatem potius mirari cō-
ueniat. Nam biemio ante
italicum hoc bellum sumpsit
exordium: et cum sine intermi-
ssione gereretur. Nihil tñ ex his
que erant gerenda dimissum.
aut ulla in parte ab eque opposo
certamine cessatum est. Nam
Rex omīum qui sua ętate gētiū
dominabat̄ et prudentia maxi-
mus: et animi magnitudine prę-
stantissimus. nihil in his que susa-
pienda erant uel exequenda; aut
propter laborem detrectauit. aut
propter periculum exhorruit.
Verum unumq; secundum suam
qualitatem ęt subire et subire
et ferre doctus: nec in aduersis

cedere: nec in prosperis falso blā-
dienti fortunę assentiri solebat.
Cum enim assiduo et penè continuo
cum Saxonibus bello certaretur.
Dispositis per congrua confiniarum
loca prę sidijs. Hispaniam q̄ ma-
xime poterat belli apparatu aggre-
ditur. saltuq; pyrenei supato omī-
busq; aduerat oppidis atq; castellis
in deditionem acceptis salue et exercitu
incōlumi reuertit̄ prę ter qd in
ipō pyrenei iugo Vuasconiam per-
fidiam parump in rēdeundo cō-
tigit expiri. Nam cum agmine
longo ut loci et angustiarum situs
p̄mittebat, porrectus iret exerat?
Vuascones in summi montis uertice
positis insidijs. Est enim locus ex
opacitate siluarum quarum ibi
est maxima copia. insidijs poñedis

oportunus extremam impedimē-
torum partem: et eos qui nouissimi
agminis incedentes subsidio: præce-
dentes tuebant. Deinde incurrentes
in subiectam uallem deijciunt. con-
sertoq; cum eis prælio usq; ad unū
omnes interficiunt. Ac direptis im-
pedimentis nostris beneficio: quæ iam
instabant protecti: summa cum celē-
ritatē in diuersa dispargunt. Adiu-
uabat in hoc facto Vuasones et leuitas
armorum et loca in quo resgere-
batur. situs. Econtra francos et ar-
morū grauitas et loca iniquitas p
omnia Vuasonibus ꝓ omnia reddi
dit impares. In quo prælio Eggihar-
dus regie mense præpositus. Et An-
selmus comes palatij et Ruodlan-
dus britannici limitis præfectus
cum alijs compluribus interfiāūt.

Orlandus et alij complures barones interficiuntur.

38

Neq; hoc factum ad presens uindi-
cari poterat quia hostis re perpe-
trata ita dispersus est: ut ne
fama quidem remaneret, ubi
nam gentium queri potuisset.
Domuit et Britones, qui ad occiden-
tem in extrema quadam parte
galliæ sup litus oceani residentes:
dicto audientes non erant missa
in eos expeditione qua et obsides
dare: et quæ imperarentur se fac-
turos, polliceri coacti sunt. Ipse
postea cum exercitu Italiam ingre-
ssus ac p Romam iter agens: Capuaz
campaniæ urbem accessit. atq; ibi
positis castris bellum Beneuenta-
nis ni dederunt ominatus est.
+ Preuenit hoc dux gentis Aragisius
filios suos Rumoldum et Grimol-
dum cum magna pecunia obuiaz

regi mictens. Rogat ut filios suos
obsides suscipiat. seq; cum gente
imperata facturum pollicetur.
Rex utilitate gentis magis q̃ animi
eius obstinatione considerata, et
oblatos sibi obsides suscepit. eiq; ut
ad conspectum uenire nō cogeret̃.
pro magno munere concessit unoq;
ex filijs qui minor erat: obsidatus
gratia retento: maiorem patri re-
misit. Legatisq; ob sacramenta fide-
litatis a Beneuentanis exigenda
atq; suscipienda cum Aragiso dimi-
sis Romam redit. Consumptisq;
ibi in sanctorum ueneratione lo-
corum aliquot diebus in Galliam
reuertitur. Baioaricum deinde
bellum et repente ortum, et
celeri fine completum est. quod
supbia simul ac discordia Tassilionis

ducis exactauit. qui hortatu uxoris:
que filia Desiderij regis erat. ac
patris exilium p maritum ulcisci
posse putabat. iuncto foedere cum
hvnnis qui Baioarijs sunt ab oriẽte
contermini non solum imperata
non facere: sed bello regem prouo-
care temptabat: cuius contumacia
qua nimia uidebatur animositas
regis ferre nequiuerat, ac pro in
copijs undiq; contractis Baioariã
petiturus ipse ad lechium amnẽ
cum magno uenit exercitu. Is flu-
uios Baioarios ab Alemannis diui-
dit. cuius castris collocatis in ripa
priusq; prouinciam intraret. ani-
mum ducis p legatos statuit ex-
perirı. Sed nec ille ptinaciter
agere ut sibi uel genti utile rat⁹
supplex se regi permisit obsides

qui imperabant dedit. Inter quos
et filium suum Theodonem data
insup fide cum iuramento quod
ab illius potestate ac defectionem
nemini suadenti assentiri deberet.
Sicq; bello quod quasi maximum
futurum uidebat: celerrimus est
finis impositus. Thassilio tamen
postmodum ad regem euocatus
neq; redire primus neq; pro-
uincia quam tenebat ulterius
duci: sed comitibus ad regen-
dum cōmissa est. His motibus
ita compositis: Sclauis qui nā
consuetudine Viulti proprie
uetro. i. sua locutione Vuelatabi
dicuntur bellum illatum est
in quo et Saxones uelut auxi-
liares inter cęteras nationes
quę regis signa iusse sequebant.

quamq̃ ficta et minus deuota o-
bedientia militabant. Causa belli
erat qđ abodritos / qui cum frā-
cis olim federati erant assidua
incursione lacessebant: nec iussio-
nibus coherceri poterant. Sinus
quidem ab Occidẽ tali Oceano
orientem uersus porrigitur.
Longitudinis quidem incompte: la-
titudinis iō quę nusq̃ centum-
milia passuum excedat. cum in
multis locis contractior inueniat̃.
Hunc multę circunsedent nationes.
Dani siquidem ac Sueones / quos
Nordemannos uocamus: et Sep-
tentrionale littus: et omēs in eo
insingulos tenent. At littus Au-
strale sclaui et Aisti: et alię inco-
lunt diuersę nationes inter quos
uel precipui sunt: quibus tunc

a rege bellum inferebatur vue-
latabi, quos ille una tm, et quaz
per se gesserat expeditione, ita
contulit ac domuit: ut ulteriuſ
imperata facere minime re nu-
endum iudicaret. Maximum om-
nium: quę ab eo gesta sunt bello
pręter Saxonicum. huic bello su-
ccessit Illud uidelicet qđ contra
Auares siue Hunnos susceptum ẽ.
quod ille et animosius q̃ cętera
et longe maiori apparatu admini-
strauit. Vnam tm pse in Panno-
niam. Nam hanc prouinciam ea
gens tum incolebatur. expediti-
onem fecit. Cętera filio suo Pipi-
no ac prefectis prouinciarũ comi-
tibus etiam atq; legatis pficiẽda
comisit quod cum ab his strenui-
ssime fuisset administratum:

40

octauo tandem anno completus.
est. Quot prelia in eo gesta: quan-
tum sanguinis effusum sit: testat
uacua omni habitatione Pannonia:
et locus in quo Gani erat ita deser-
tus: ut ne uestigium quidem in eo
humane habitationis appareat.
Tota in hoc bello Hunnorum nobili-
tas perijt tota gloria decidit. Omis
pecunia et congesti ex longo tpe the-
sauri direpti sunt. Neq; ullum
bellum contra francos exortum.
humana pot memoria recordari
quo illi magis ditati et opibus
aucti sint. quippe cum usq; ad
id tps pene pauperes uiderent.
tm auri et argenti in regia reptu
tot spolia pretiosa in prelijs sub-
lata: ut merito possit hoc francos
Hunnis iuste eripuisse. qd Hunni

prius alijs iniuste gentibus eripuerunt. Duo tm̃ ex proceribus francorum eo bello perierunt.
Erich dux foroiulianus in lyburnia iuxta Tharsicam maritimã ciuitatem insidijs oppidanorum interemptus. Et Geroldus Baiocarię prefectus in Pannonia cum contra Humos prȩliaturus aciem struueret incertum a quo cum duobus tm̃. qui eum obequitantem ac singulos hortantem comitabant̃. interfectus est. Cęterũ incruentum pene francis hoc bellum: et prosperrimum exitum habuit. tam et si diutius sui magnitudine traheret̃. Post quod et Saxonicum siue prolixitati conuenientẽm accepit finẽm. Boemanicum q; et Iinonicum quę postea

exorta sunt : diu durare nequue-
runt : quorum utrūq; ductu Caro-
li iunioris celeri fine completum ē.

Vltimum contra qui Dani uocantur.
primo pyraticam exercentes : de-
inde maiori classe littora Gallię
atq; Germanię uastantes : bellū
susceptum est . quorum rex Godof-
ridus adeo uana spe inflatus erat :
ut sibi totius Germanię promitte-
ret potestatem . frixiam q; atq;
Saxoniam haud aliter atq; suas pro-
uincias existimabat . Iam Abodritos
uicinos suos in suam ditionem re-
degerat . iam eos sibi uectigales
fecerat . Iactabat etiam se breui
Aquasgrani ubi regis comitatus
erat cum maximis copijs aduēturu.

Hęc dicta eius q̄uis uanissimis : om-
nino fides : abnuebatur . quin pote-

us putarẽtur tale aliquid inco-
aturus nisi festinata fuisset
morte prẽuentus. Ham a pro-
prio satellite interfectus et sue-
uitq; : et belli ase incohati fine
accelleraujt. Hec sunt bella
que rex potentissimus p annos
xLvij. tot enim annis regnauit.
in diuersis terrarum partibus
summa prudentia atq; facilita-
te gessit. quibus quidem reo^m
francorum. quod post patrem
Pipinum magnu quidem et for-
te susceperat, ita nobiliter
ampliauit: ut pene duplum
illi adiecerit. Nam cum prius
non amplius q̃ ea pars Gallie
que inter Rhenum et Ligere3
Occeanumq; et mare Balea-
ricum iacet et pars germa-

nię: quę inter Saxoniam et
Danubium Rhenumq; ac Sa-
lam fluuium qui Turingos et sarabos
diuidit: posita a francis qui
orientales dicuntur incolit.
et prętter hec Alemanni atq;
Baycarij ad regni francorum
potestatem pertinerent. Ipe
p bella memorata primo Aqui-
taniam atq; Vuasconiam, to-
tumq; Pyrhenei montis iugū
et usq; ad hyberum amnem
qui apud Hauaros ortus et fer-
tilissimos Hyspanię agros secās:
sub Dertosę ciuitatis moeni-
bus Balearico mari miscetur.
Deinde Italiam totam ab Au-
gusta prętoria usq; in Calabri-
am inferiorem. in qua Grę-
corum ac Beneuentanorum

constat esse confinia. decies
centum et eo amplius passuu
milibus longitudine porrigit.
Tum Saxoniam que quidem
Germanie pars non modica
est. et eius que a francis in-
colitur duplum in lato hẽre
putatr cum et longitudine po-
ssit esse consimilis. Postq; et
utrãq; Pannoniam et appositã
in alteram Danuby ripam.
Daciam Hystriam q; et lybur
niam atq; Dalmatiam excep-
tis maritimis ciuitatibus, qu-
as ob amicitiam iunctum cuz
eo foedus Constantinopolita
num Imperatorem hẽre pmi-
sit. Deinde omẽs Barbaras ac
feras nationes que inter Rhe-
num et insulam fluuios Ocea-

numq; ac Danubium posite
L ingua quidem pene similes.
moribus uo atq; habitu ualde
dissimiles. Germaniam incolũt.
ita pdomuit: ut eas tributari-
as efficeret. inter quas fere pre-
cipue sunt. Vuelatabi, Sorabi,
Abodriti, Boemani. Cum his nazq;
bello conflixit. ceteras quariz
multo maior est nũs indedi-
tionem suscepit. Auxit et glo-
riam regni sui quibusdam re-
gibus ac gentibus per amici-
tiam sibi conciliatis. Adeo namq;
ad ephesium Galletie atq; Asu- // t. ad ephensũ
rice regem sibi societate de-
iunxit: ut is eum ad eum
uel litteras ut legatos mitte-
ret, non aliter se apd' illum:
q̃ proprium suum appellari

uberet. Scotorumq; reges sic
habuit ad suam uoluntatem
pet munificentiam inclinatos:
ut eum nūq; aliter nisi domi-
num seq; subditos et seruos ei
pronūtiarent. Extant epistole
ad ipm misse ab eis: quibus hui-
usmodi affectus eorum erga
illum indicant. Cum Aharon
Rege Persarum qui excepta
India, totum pene tenebat
Orientem: talem habuit in
amicitia concordiam: ut is
gratiam eius omniumq; qui i
toto orbe terrarum erant re-
gum ac principum amicitie
preponeret. Solumq; illum
honore ac munificentia sibi iu-
dicaret colendum. Ac proin-
de cum legati eius quos cum

donarijs ad sacratissimum dñi
ac saluatoris nr̄i sepulcrum
locumq; resurrectionis mise-
rat. ad eum uenissent et ei
dñi sui uoluntatem indicasset.
non solum quę petebant fieri
p̄misit: sed etiam illum sacruz
et salutarem locum: ut illius
potestati, ascriberet̄, concessit.
Et reuerentibus legatis suos ad-
iungens interpretes et aroma-
ta: et cęteras Orientalium
terrarum opes ingentia illi
dona direxit cum ei aī pau-
cos amos eum quem tunc so-
lum hēbat roganti mitteret
elephantum. Imperatores
et Constantinopolitani Nychi-
phorus, Michael et Leo ultro
amicitiam et societatem

expetentes: complures ad
eum miſere legatos, cum
quibus tñ ꝑ ſuſceptum ad
ſe Imperatoris nomen: et
ob hoc quaſi per hoc Impiũ
eis eripere uellet ualide
ſuſceptum á ſe imperatoris
nomen: et ob hoc quaſi per
hoc Impium eis eripe uellet,
ualide ſuſceptum foedus
firmiſſimum ſtatuit: ut
nulla inter partes cuiuſli-
bet ſcandali remaneret occa-
ſio. Erat enim ſemp Roma-
nis et Grecis Francorum
ſuſpecta potentia. Qui cũ
tantus in ampliande regnd
et ſubigendis exteris nati-
onibus exiſteret: et in el-
modi occupationibus uerſa-

retur · Opera tñ plurima
ad regni decorem et cōmo-
ditatem pertinentia: diuer-
sis in locis incoauit. quedaz
etiam consumauit. inter
quę precipua nō immerito
uideri possunt. Basilica sctę
dei genitricis Aquisgrani
opere mirabili constructa:
et pons apud Mogontiacuz
in regno quingentorum pas-
suum longitudinis. Nam
tanta est ibi fluminis lati-
tudo: qui tñ uno añ q̄ dece-
derat anno / incendio confla-
grauit: nec re fica potuit ꝑ
festinatū illius decessum, q̄
in ea meditatione esset,
ut proligneo lapideum
restitueret. incoauit et

palatia operis egregy. unum haud
Longe a Magontiaco ciuitate,
iuxta Villam, cui vocabulum
est Engilemhein, alterum
Nonyomagi super Vahalem
fluuium, qui Bathanorum
insulam a parte meridiana
preterfluit. Precipue tamen
edes sacras ubicūq; in toto regno
suo uetustate collapsas compit.
Pontificibus et patribus: ad quo-
rum curam ptinebant, ut re-
staurarentur. Impauit: adhi-
bens curam p legatos: ut im-
perata fierent. Mollitus est
et classem contra bellum Nor-
dmannicum, edificatis ad hoc
nauibus iuxta flumina que
de Gallia et Germania sep-
tentrionalē influūt Oceanu

Et quia Nordusmanni Gallicus
littus atq; Germanicum
assidua infestatione uastabat
per omes portus et hostia flu-
minum, qua naues recipi pos-
se uidebantur. stationibus et
excubijs dispositis: ne qua ho-
stis exire potuisset, tali muni-
tione prohibuit. Fecit idem
a parte meridiana in littore
prouincę Narbonensis ac Sep
timannię, toto etiam Italię
littore usq; Romam contra
Mauros nuper Pyraticam ex-
ercere aggressos. Ac per hoc
nullo grauu damno, uel a Ma-
uris Italia, uel Gallia atq; Ger
mania a Nordomannis: dei
suis affecta est. preter qd' cen-
tumcelle ciuitas Etrurię per

proditionem a Mauris capta
atq; uastata est. Et in frixia
quę dam Insulę Germanico
littori contigue a Nordoma-
nnis depredatę sunt. Talez
eum intuendo et amplian-
do simulq; ornando regno fu-
isse constat. Cuius animi do-
tes et summa in qualicūq;
et pspo et aduerso ęuętu con-
stantia. Ceteraq; ad interio-
rem at domesticam uitam
ptinętia iam ab hinc dicere
exordiar. Post mortem prīs
cum frę regnum partitus.
Tanta patientia simultates
et inuidiā eius tulit: ut om-
nibus mirum uideretur. qd'
ne ad iracundiam quidem
prouocari potuisset. Dein aŭ

matris hortatu filiam Desiderij regis Longobardorum duxisset uxorem. Incertum qua de causa post annum eam repudiauit: et Hyldigardam de gente Suanorum prętipue nobilitatis fęminaz: in matrimonium accepit. De qua tres filios. Carolum videlicet Pipinum Ludouicum. totidemq; filias Hruodthrudem, Bertaz, et Gislam genuit. Habuit et alias tres filias Theoderadaz et Hyltrudem et Hruodhaidez. duas de Fastrada uxore. quę de Orientalium francorum Germanorum uz gente erat. tertiam de concubina quadā cuius nomen modo memorię non occurrit. Defuncta Fastra-

da Lyutgardam Alemannam
duxit. de qua nihil liberorum
tulit. Post cuius mortem tres
habuit concubinas. Gersuindam
saxonica gnīs: de qua ei filia
Adalyrhud nata est. et regi-
nam quę ei Drogonem et
Hugum genuit et Adallindam
ex qua Theodoricum procrea-
uit. Mater q; eius Berthra-
da in magno apud eum hono-
re consenuit. Colebat enim
eam cum summa reuerētia:
ita ut nulla unq̄ inuicem sit
exorta discordia. preter in
diuortio filię Desiderij regis
quam suadente illa accepetat.
Dęcessitq; tandem post mor-
tem Hyldegarde: cum iam
tres nepotes suos: totidemq;

repudiauit
uxorē. sibi am
sumpsit rg.
Hunorū.

neptes in filij domo uidisset
quam ille in eadem basilica /
qua pater situs est: apud san-
ctum Dyonisium magno cuꝫ
honore fecit humaꝰ. Erat
ei unica soror nomine Gisla
a puellaribus annis religiosę
conuersationi mancipata. quę
similiter ut matrem mag-
na coluit pietate. quę etiam
paucas ante obitum illius aīás
in eo quo conuersa est mona-
sterio decessit: liberos suos ita
censuit instituendos. ut tam
filij q̄ filię, primo liberalibus
studijs quibus et ipę operaꝫ
dabar. ērudirentur. Tum
filios cum primum ętas pati-
ebaꝫ more francorū equitare,
ac uenatibus exercere fecit.

filias uõ lanificio assuescere
cologs ac fuso: ne p ocium
torperent operam impen-
dere atqs ad omẽm honesta-
tem erudiri iussit. Ex his
omibus duos tm̃ filios et unã
filiam priusq̃ moreret̃. amisit.
Carolum qui maior natu erat
et Pipinum. quem regem
Italiæ prefecerat. et ꝺ Hru-
odtrudem: quę filiarum
eius primogenita / et á Con-
stantino Grecorum Imperato-
re desponsata erat. Quorũ
Pipinus unum filium Bernar-
dum: filias aũt quinque
Adalhaidem, Atulam, Gon-
dradam, Berthaydem ac
Theodoradam. superstites
reliquit. in quibus Rex pie-

tatis sue pręcipuum documē-
tum ondit: cum filio defunc-
to nepotem patri succedere:
et neptes inter filias suas edu-
cari fecisset. Mortes filiorum
ac filię pro magnanimitate
qua excellebat nimis patien-
ter tulit. pietate vz qua nō
minus insignis erat. compul-
sus ad lacrimas. Huntiato ēt
sibi Adriani Romani Pontificis Hadriam
obitu: quem in amicis pręci- pontif. di
puum habebat: sic fleuit. ac si ctiss. fuer
fratrem aut carissimum fili
um amisisset. Erat enim in
amicitijs optime temperā-
tus: ut eas ac facile admitte-
ret et constantissime reti-
neret. Colebatq; sanctissime
quos cumq; hac affinitate sibi

conuunxerat. filiorum ac filiarū
tantam in educando curam
habuit. ut nūq̄ domi positus:
sine ipis cenaret: nunq̄ iter
sine illis faceret. Adequitabāt
ei filij. filię uō pene sequebāt.
Quę cum pulcherrime essent:
et ab eo plurimum dilgerēt.
mirum dictu qd nullam eay
cuiq̄ aut suoꝝ: aut exteroꝝ
nuptui dare uoluit: sed oms
secum usq; ad obitum suum
in domo sua retinuit. dicens
se earum contubernio carere
non posse. Ac ff hoc licet alius
foelix: aduersę fortunę mali-
gnitatem expertus est. quod
tamen ita dissimulauit: ac si
de eius nulla unq̄ alicuius
probri suspitio exorta uel r

fama dispersa fuisset. Erat
et filius nomine Pipinus ex pipinus. fil.
concubina editus. cuius int
ceteros mētionē facē distuli.
facie quidem pulcher: sed gi-
bbo deformis. His cum patre
bello cōtra hunnos suscepto ī
Baioaria hyemaret. egritudi-
ne simulata cum quibusdam
ē primoribus francorum. q
eum uana regni promissiōe
illeserant. aduersus patrez
coniurauit. quem post frau-
dem detectam et coniurato-
rum damnationem detōn-
sum in cenobio prumia reli-
giosē uitē iamq; uolentem
uacare permisit. Facta est
et alia prius contra eum in
Germania ualida coniuratio:

cuius auctores partim lumi-
nibus orbati. partim mem-
bris incolumes: omes tn exi-
lio deportati sunt. neq; ullus
ex eis est interfectus: nisi
tres tm. qui se ne comprehen-
derentur cum strictis gla-
dys defenderent. aliquos
etiam occidissent: quia alit
coherceri nō poterant. inter-
empti sunt. Harum tamen
coniurationum fastrade Re-
gine crudelitas: causa et
origo extitisse creditur: et
id circo in ambabus contra
regem conspiratum est: quia uxoris crudelitati con-
sentiens. a sue nature benignitate: ac soluta man-
suetudine: immaniter exor-

bitasse uidebatur. Ceterum
per omne sue uite tempus
cum summo omnium amore
atq; fauore et domi et fo-
ris conuersatus est. ut nun-
q̃ ei ut minima iniuste se-
ueritatis nota a quoq̃ fuisset
obiecta. Amabat peregrinos:
et in eis susapiendis magna
habebat curam: adeo ut eos
multitudo non solum palatio
uerum etiam regno non
immerito uideretur onerosa.
Ipse autem pre magnitudi-
ne animi huiusce modi pon-
dere minime grauabatur:
cum etiam ingentia cõmoda. liberalitatẽ
Laude liberalitatis et bone sequũ dimit
fame mercede compensaret.
Religionem quam ab infantia

fuerat imbutus. sanctissime
et cum summa pietate coluit.
Propter hoc plurime pulchri-
tudinis Basilicam Aquisgrani
extruxit, auroq; et argento
et luminaribus atq; ex ere
solido cancellis et ianuis ad-
ornauit. Ad cuius structura,
cum columnas, marmoraq;
aliunde here nō posset. Roma
atq; Rauenna deuehenda
curauit. Ecclesiam mane
et uespere item nocturnis
horis, et sacrificii tpe: quod
cum ualitudo permiserat.
impigre frequentabat, au-
rabatq; magnope, ut omnia
que in ea gerebantur: cum
maxima fierent honestate:
edituos creberrime cōmonens.

ne quid indecens aut insor-
didum: aut inferri aut in ea
remanere promitterent:
sacrorum uasorum ex auro et
argento: uestimentorumq; sa-
cerdotalium tantam in eo co-
piam procurauit: ut in sacri-
ficijs celebrandis ne ianito-
ribus quidem qui ultimi eccle-
siastici ordinis sunt: priuato
habitu ministrare necesse fu-
isset. Legendi atq; psallendi
disciplinam diligentissime
emendauit. Erat enim eruditus
usq; admodum eruditus:
quamq; ipe nec publice lege-
ret: nec nisi summissimi et
in comune cantaret. Octigen- | 886. cactus
tas e octuaginta sex suis pro | cactias
prijs sumptibus cum supellecti-

Lubus et aluis ornamentis ad
laudem dei, beateq; virginis
dedicauit. Tria milia et septi-
gentas in toto orbe restauraut.
Circa pauperes sustentandos
et gratuita liberalitate quā
Greci elemosinam uocant
deuotissimus: ut qui non
in patria solum et in suo rēg
id facere curauerit: uerum
trāsmaria, in Syriam Egyptū
atq; Africam. Hyerosolimis.
Alexandrie atq; Carthagini
in pauptate ubi Christianos, uiuere com-
perierat. pœnurie illorum
compatiēs: pecuniam mi-
stere solebat. ob hoc maxime
transmarinorum amicitias
regum expetens: ut christia-
nis sub eorum dominatu

degentibus: refrigerium
aliquod ac releuatio ꝓueniret.
Redimebat omẽs captiuos et
detemptos in manibus bar
barorum; Colebat preceteris sacris et uenerabilibus locis apud Romam ecclesiam beati petri apostoli. in cuius donaria magna uis pecunie tam in auro q̃ in argento, nec non et gemmis ab illo congesta est. multa et in numera pontificibus munera missa. neq; ille toto regni sui tp̃e q̃ucq̃ duxit antiquius q̃ ut urbs Roma sua opera suoq; labore uetere polleret auctoritate. et ecclesia scī Petri per illum non solus

et suis pecuniis eos liberabat

sed etiaz tuta ac defensa ſuis opibus p-
re omnibus eccleſiis eſſet
ornata atq; ditata · quam-
cum tanti penderet . tame
intra xlvij. annorum quib
regnauit. ſpatium quater
tin illuc uotorum ſoluendo
rum ac ſuplicandi cauſa pro-
fectus eſt. Vltimi aduen-
tus ſui non ſolum hec fu-
ere cauſe : uerum etiam
q̄ Romani leonem ponti-
multi affectum iniurijs /
erutis ſcilicet oculis ling
uaq; · am putata fide m
regis implorare compu-
lerunt. Id circo Romam
ueniens propter repara-
dum qui nimis conturba-
tus erat eccleſie ſtatum

ibi totum hyemis tempus
extraxit. Quo tpe Impera-
toris et Augusti nomen
accepit. qd primo in tantu
aduersatus est: ut affirma-
ret se eo die quamuis pre-
cipua festiuitas esset. eccle-
siam non intraturum
si pontificis consilium pre-
scire potuisset. Inuidiam
tamen suscepti nominis Ro-
manis Imperatoribus super
hoc indignantibus: magna
tulit patientia. Victaq; eorꝝ
contumaciam magnanimita-
te. qua eis procul dubio lon-
ge prestantior erat. mitten-
do ad eos crebras legationes:
et in epistolis fratres eos
apellando. Post susceptum

patientia
postmiss.

Imperiale nomen cum aduerteret. multa legibus ppti
sui deesse. Nam franci du-
as hẽnt leges in plurimis
locis ualde diuersis. cogita-
uitq; deerant addere & et
discrepantia unire. prauaq; et perperam prolata cor-
rigere. Sed de his nihil
aliud ab eo factum est nisi
qd pauca capitula et imp-
fecta legibus addidit. omi-
um tn̄ nationum que sb
eius dominatu erant: iura
que scripta non erant de-
scriberentur, et litteris
mandari fecit. Item barba-
ra et antiquissima carmina.
quibus ueterum regum
actus ac bella canebantur,

scripsit: memoriæq; mãdauit:
ncoauit et grammaticam
patrij sermonis mensibus
etiam iuxta propriam lin
guam uocabula imposuit:
cum ante id temporis apd
francos. partim latinis par-
tim Barbaris nominibus
pronũtiarẽtur. Item ven-
tos duodecim proprijs ape-
llationibus insigniuit cum
prius non amplius q̃ uix qua-
tuor uentorum uocabula pos-
sent inueniri. Et de men-
sibus quidem Ianuarium
Huntirmanoth. Februarium
Hornungmanoth. Martium
Lymimmanoth. Aprilem
Ostirmãnoth. Maium
Hyuímemanoth. Iunium

Brachmanoth. Iulium
Heuuimannoth. Augustum
Ãnormanoth. Septembrem
Ĥuuithmanoth. Octubrem
Huuindumemanoth. Houembrẽ
Herbýstimanoth. Decembrem
Heylagmanoth. apellauit.
Ventis uõ hæ mĩ nõia ĩposuit: ut
Subsolanum uocaret. Ostrondoni.
Eurum. Orthsumdroni.
Euroastrũ. Sondostroni
Austrum. Sondǫstroni.
Austroafricũ. Sunidauestroni.
Africum. Vuestsumdroni:
Zephirum. Vuestroni.
Charum. Vuestordoni.
Septẽtrionem Nordroni. Cyrcum. Nodeuuestroni.
Aquilonem Nordeostropi Vulturnum. Ostnorderoni.
Extremo uitę tempore cum iam morbo et senectute premeret.

Euocatum

E uocatum á se Ludouicum filium Aquitanię regem · qui solus filiorum Hyldegardę supererat. Congregatis solemniter de toto regno francorū primoribus: cunctorum consilio consortem sibi totius regni et imperialis nominis heredem constituit. Impositoq; capiti eius Dyademate. Imperatorē Augustū iussit apellari. Suscęptum est hoc eius consiliū ab omībus qui aderāt magno cum fauore. Nam diuinitus et propter regni utilitatem uidebatur inspiratum. Auxitq3 maiestatem eius hoc factū: et exteris nationibus non minimum terroris incussit. Dimisso deinde in Aquitaniā

filio: ipe more solito q̃us se-
nectute confectus non lō-
ge a regia Aquensi uenatiꝰ
profiscatur. Exactoq; in hu-
iusce modi negocio, quod re-
liquum erat Autumni, cir-
ca kl̃as Nouembris Aquis-
grani reuertitur. Cumq;
ibi hyemarit mense Ianua-
rio, febre ualida correptus
decubuit. qui statim ut so-
lebat in febribus cibi sibi
abstinentiam indixit. Arbi-
tratus hac continentia mor-
bum posse depelli uel certe
mitigari. Sed accedente ad
febrem lateris dolore q̃e
Greci Pleuresim dicunt ulq;
adhuc medias retinente
neq; corpus aliter q̃ tanisi-

· occidit Carx ·
Francoꝝ Rex

mo potu sustentante. vij.
postꝙ decubuit die, sacra
cōmunione pcepta. decessit.
anno ętatis sue .lxxij. et
exquo regnare cęperat
xlvij°. Quinto Ktas. februarij.
hora diei tertia. Corpus mo-
re solemni lotum et curatu:
et maximo totius populi lu-
ctu. ecclię illatum atqꝫ hu-
matum est. Dubitatum
est primo ubi ręponi debe-
ret. eo qđ ipe uiuus de
hoc nihil prętcepisset. Tandē
omnium animis sedit
nusqꝫ eum honestius tum-
ulari posse qꝫ in ea basilica
quam ipe propter amorē
dei dnī nostri ihu xpi: et
honorem sancte et eterne

in eadem uico

uirginis genitrias eius proprio sumptu cõstruxit. In hac sepultus est eadem die qua defunctus est. Arcus supra tumulum deauratus cum imagine et titulo extructus e.

epitaphio Caroli Mag. i Aegs gn.

Titulus hoc modo descriptus est.

Sub hoc conditorio situm est corpus Caroli magni atq; Orthodoxi Imperatoris: qui regnũ francorum ampliauit: et per annos xLvy. feliciter rexit. Decessit septuagenarius quinto k las februarij.

Ad propinquantis finis: complura fuere prodigia. ita ut non solum alij: sed etiam ipe hoc minitari sentiret. Per tres continuo uiteq; termino proximos annos: et solis et

lung crebrerrima defectio:
et in sole macula quedam
aeris coloris .vy. dierum spa-
tio uisa. Porticus quam inter
basilicam et regiam operosa
mole constructa at. die ascen-
sionis domini subita ruina
usq; ad fundamenta collapsa ē.
tem Pons Rheni apud Magon-
ciacum quem ipm p. x. annos
ingenti labore et opere mi-
rabili de ligno ita cōstruxit.
ut permitteꝝ durare posse
uideretur. ita tribus horis
fortuito incendio cōflagrauit.
ut preter qd' aqua tegebat
ne una quidem hastula ex
eo remaneret. Ipē q; cum
ultimam in Saxoniam ex-
peditionem cōtra Godfredu

Regem Danorum ageret. quadam die cum ante exortum solis castris egressus iter agere coepisse: uidit repente delapsam celitus cum ingenti lumine facem a dextra in sinistram per serenum aera transcurrere. Cunctis itaq; hoc signum quid portenderet admirantibus, subito equus quem insedebat: capite deorsum merso decidit. eumq; tam grauiter ad terram elixit: ut fibula sagi rupta balteoq; gladij dissipato. a festinantibus qui aderant ministris exarmatus et sine amiculo leuaret. aculum etiam qđ tunc forte tẽnebat mãnu ita elapsum est ut ugini ẽ ut eo ampli

pedum spatio longe iaceret.
Accessit ad hoc creber Aquēsis
palatij tremor et in domib⁹
in quibus conuersabatur assi-
duus Laquearum crepitus.
tacta etiam de celo in qua
poste a sepultus est. basilicam
in margine coronę. quę in-
ter supiores et inferiores
arcus interiorem ędis par-
tem ambiebat Epygram-
ma synopi descriptum.
continens qus auctor esset
eusdem templi cuius in
extremo uersu legebatur.
Carolus princeps. Omalumq;
aureum q̄ tecti culmen erat
ornatum ictu fulminis di-
ssipatum et supra domum
pontificis quę basilicę conti-

cua erat proiectum est: et
erat in eadem basilica. Nota-
tum est a quibusdam eodem
quo decessit anno. paucis an-
te mortem mensibus: eas q-
uas princeps exprimebat litte-
ras ita esse deletas: ut pe-
nitus nō appareret: sed supi-
ora omnia. sic aut dissimula-
uit. aut spreuit. ac si nihil
horum ad res suas quomodo-
libet, pertineret. Testamēta
facere instituit. quibus fili-
as et ex concubinis liberās.
ex aliqua parte sibi heredes fa-
ceret: sed tarde incoata per-
fici non potterant. Diuisiones
tamen thesaurorum et pe-
cuniæ ac uestium. aliæq; su-
pellectilis coram amicis et

ministris suis armis tribus an-
tē q̄ decederet fecit contē-
status eos: ut post obitum
suum ášt facta distributio
per illorum suffragium ta-
ta pmaneret. quidq; ex ijs
q̄ disiserat. fieri uellet
breuiario comprehendit:
cuius ratio ac textus talis ē.
IN NOMINE domini dei
omnipotentis patris et filij
et spiritus sancti. Descrip-
tio atq; diuisio. q̄ facta
est a gloriosissimo atq; pijssimo
dño Carolo Imperatore Au-
gusto anno ab incarnatione
domini nostri ihu xpi. dccc. xi.
anno uero regis eius in Fran-
xlviij. et in Italia. xxxvj.
Imperij autem xxi. in dicti-

one quarta. quam pia et pru-
denti consideratione facere
decreuit: et dño abnuente
perfecit de Thesauris suis
suis atq; pecunia: que in illa
die in camera eius inuenta
est: in qua illud precipue
precauere uoluit: ut non
solum elemosinarum largi-
tio que solemniter apud chri-
stianos de possessionibus eoꝝ
agitur. prosẽ oꝝ de sua pecu-
nia ordine atq; ratione per-
ficeretur: sed etiam ut hr̃-
des sui om̃i ambiguitate
remota / quod adse pertti-
nere deberet / liquido co-
gnoscere et sine lite atq;
contentione: sua inter se
competenti partitione

diuidere potuissent. Hac
igitur intentione atq; pro-
posito omnem sbam: atq; su-
pellectilem suam que in
auro et in argento / gemmis-
q; et ornatu regio: in illa
ra eius poterat inueniri.
Primo quidem diuisione
trita partitus est. deinde
easdem partes subdiuiden-
do de duabus partibus uigin-
ti et unam partes fecit.
Et duarum quidem partiū
in uiginti unam partem
facta diuisio tali ratione
consistit: ut quia in regno
illius metropolitane ciuita-
tes .xxj. esse noscuntur: una-
quęq; illarum partium ad

unamquãq; metropolim p
manus heredum et amico-
rum suorum : elimosine
nomini pueniat : et archieps
qui tunc ecclesie illius rector
extiterit : partemque ad
suam ecctiam data erit, suscipi-
ens : cum suis suffraganeis
partiatur: eo scilicet modo :
ut pars tertia sue sit ecclesie.
Due uero partes inter suffraga-
neos diuidantur. Harum
diuisionum que ex duabus
primis partibus facte sunt,
et iuxta metropoleorum
ciuitatum numerum uiginti
et una esse noscuntur una
quaq; ab altera sequestrata
semotim in suo repositorio
cum superscriptione ciuita-

tis adquam perferenda est.
recondita iacet. Nomina me-
tropoleorum ad quas eadem
elemosina siue largitio facien-
da est. hec sunt. Roma. Ra-
uenna. Mediolanum. forum-
iulij. Gradis. Colonia. Magon-
tiacum. Iuuanum que et Salz-
burc. Treueri. Senones. Be-
soncaum. Lugdunum. Rotho-
magum. Remi. Athales. Vien-
na. Baranthasia. Ebodronum.
Burdigala. Thurones. Byturiges.
V nius ante partis. quam integra
reseruari uoluit. talis est ra-
tio: ut illis duabus in supra-
dictas diuisiones distributis.
et sub sigillo reconditis. Hec
tertia in usu quotidiano uersa-
retur. uelluti res quam nulla

uoti obligatione a dominio po-
sidentis alienatam ee constaret.
Et hoc tam diu quo adusq; ut
ille manssisset in corpore, ut
usum eius sibi necessarium
iudicaret. Post obitum uero
suum: aut uoluntarium secu-
larium rerum carentiam:
eadem pars. quatuor diuisio-
nibus secaretur: et una qui-
dem earum supradictis tri-
ginti una partibus adderet.
Altera a filys ac filiabus suis.
filysq; ac filiabus filiorum
suorum assumpta iuxta et
rationabili inter eos partitio-
ne diuideretur. Tertia uō
consueto christianis more
in usum pauperum fuisset
erogata. Quarta simili modo

nomine elemosine inser-
uorum et ancillarum usib⁹
palatij famulantium susté-
tationem distributa ueniret.
Ad hanc tertiam totius sum-
me portionem / que simili-
ter in ceteris ex auro et
argento constat adiungi uo-
luit. Omnia ex ere et ferro /
aliisq; metallis uasa. atq; u-
tensilia cum armis et uestib⁹ /
alysq; aut pretioso / aut
usui ad uarios usus facto su-
pellectili : ut sunt cortine /
stragula, tapitia /. similiter
coria, sagmata : et quicquid
in camera ac uestiario eius
eo die fuisset inuentum :
ut ex hoc maiores illius
partis diuisiones fierent.

et erogatio elemosine ad
plures peruenire potuisset.
Cappellam idest ecclesiasti-
cum ministerium tam id
qd ipē fecit atq; congrega-
uit, q̄ qd ad eum ex pater-
na hereditate peruenit:
ut integrum esset neq; ulla
diuisione scinderetur. ordi-
nauit. Siqua autem inue-
nirent̄. aut uasa. aut libri.
aut alia ornamenta. que
liquido constaret eidem
cappelle ab eo collata nō fuisse.
Hec qui hēre uellet dato iu-
ste estimationis pretio eme-
ret et haberet. Similiter
et de libris quorum mag-
opiam nam in bibliotheca cōgregauit.
Statuit ut ab ijs quī eos hēre

et

uellent usto prętio essent
redempti. prętiumq; in pa-
uperes erogatum. Inter cę-
teros thesauros atq; pęcuni-
am tres mensas argenteas
et auream unam prętipue
magnitudinis et ponderis
esse constat. de quibus statu-
it atq; decreuit: ut una ex
ijs quę forma quadrangula
descriptionem urbis Constā-
tinopolitanę continet. inter
cętera donaria. quę ad hoc
deputata sunt. Romam ad
basilicam beati Petri apostoly
deferatur. Et altera quę
forma rotunda Romanę
urbis effigie figurata est.
Episcopo Rauennatis eccle-
się conferatur. Tertia quę

ceteris et operis ꝑpondere
et ꝑpulchritudine grauitatis
multum excellit: que ex
tribus orbibus cōnexa: totius
mundi descriptionem subtili
et minuta figuratione
complectitur. Et auream
illam que quarta dicta est.
intertię illius. et inter he-
redes suos, atq; in elemosi-
nam diuidendę partis argu-
mento esse constituit. Hanc
constitutionem atq; ordina-
tionem coram epis. abbatibus.
comitibusq; qui tunc pre-
sentes esse potuerunt.
quorumq; hic nomina de-
scripta fuerunt. fecit atq;
confirmat. Hęc omnia filiu-
us eius ludouicus. qui et

díuina uisione successit :
inspecto eodem breuiario:
q̃ celerrime poterat : post
obitum eius. summa de uo
tione im-
plere
cura
uit

VITA MAGNI CAROLI
IMPERATORIS EXCELL-
ENTISSIMI FOELICITER
EXPLI
CIT

Confitilio composita á beato
ac deuotissimo Albuino pro
serenissimo Imperatore
Carolo magno quam quo-
tidie deuotissime dicere
solebat et cum magna reue-
rentia.

DEus inextimabilis
misericordię. Deus in-
mensę pietatis. Deus
conditor et reparator hu-
mani generis, qui confiten-
tium tibi corda purificas, et
accusantes sę ante conspe-
ctum diuinę clementię tuę
ab omni uinculo iniquitatis
absoluis. Virtutem tuam
totis gemitibus exoro: ut
secundum multitudinem

miſerationum tuarum de
omnibus peccatis meis, de
quibus accuſat mea coſcie-
tia. Puram mihi coram te
concedas agere confeſſionē.
Veramq; ex his omnibus et
condignam mihi tribuas pe-
nitentiam. Quecumque
peccaui in cogitationibus pe-
ximis. in meditationibus
prauis. in conſenſu malo. i
conſilio iniquo. in concupiſ-
centia atq; delectatione
inmundē. in uerbis ocioſis.
in factis malitioſis. in uiſu.
auditu. guſtu. odoratu et
tactu. Tu enim benignissime
ac miſericors deus ad ope-
randum mihi anime mee
ſalutem membra ſingula

humanis usibus apta dedi-
sti. Sed ego peccator miserri-
mus omnium te eterne
deus salutis auctorem
contempsi. in eo q̄ inimico
incendia eterna p̄parāti
et suadenti mihi consensi.
Immense misericors miser-
rere mei: quia lapsus sum
in peccatis. corrui in delictis.
cecidi in tantis et talibus
criminibus et sceleribus
facinoribusq; in membris
singulis nature modum
excessi: et impijs ac prauis
et peruersis laboribus ob-
noxium me feci. pedes mei
ad currendum in malum.
sequendo libidinem supra
modum veloces fuerunt.

et in obediẽtia mandato R̄i tuo-
rum imbẽ[illegible]s. Cura mea ad
me sustinẽdum; in malum
fortia in bonum uero infir-
ma. Genua mea ad fornica-
tionem potius q̄ ad orationẽ
libenter flexi: In ft moribus
et ingenitalib⁹ meis supra
modum in omnibus me inmu-
ditijs contaminare nõ metui:
et reum me omni hora pegi.
Venter meus et uiscera mea
omnia crapula sunt iugi-
ter et ebrietate distenta
et non ieiúna. In renibus
meis et lumbis illusione
diabolica ac flamma libidi-
nis turpissimo ardeo desi-
derio. Latera mea luxuriã
malitię non formidauerũt.

neq; fo[illegible] retrare.
Dorsum [illegible] qua robo-
rauı opꝫ [illegible] lurg cer-
uicis in carnali erexi supbia.
Humera mea ad portāda neq-
tꝫ onera subdidi: et brachia
illecebrosis iugiter amplexu-
bus prꝫbui. Manus meꝫ san-
guine plenꝫ sunt. omībus q̄
sunt sordibus pollutꝫ, prom-
ptꝫ ad omne opus prauum.
pigꝫ ad aliquod operandum
bonum. Os meum pollutum
est nefario osculo et iniqua
concupiscentia est maculatū.
Verbisq; luxuriosis ac fabulis
ociosis sup habundanter, me
et mendacio nimis coinqui-
nauı. Gulę semper et ebri-
etati deditum, carnalibus

desideriū ſ̄ſ̄ſ̄natum: ſed
et lingua ſ̄ſ̄ſ̄

ad inmunda p̄trahūnt
delicta? caput ſ̄ſ meū
oīb⁹ ſup̄ crīnib⁹ meis mē-
bris rationiq; adūersum
creatorem meum nunq̄
incuruaui? ſed etiam cęteris
membris in oī malitia cō-
ſentiendo ut ſ̄pe feci meum
plenum dolo et malitia nunq̄
purgaui penitentia / ſempq;
diabolica pollui illuxione.
Nunq̄ uerā habui confessionē.
Non enim hęc narrans tuam
dnē in me blasphemo creaturā.
Sed meam ad te pīſſime deus
expono medicinam / q etiam
in oībus membris meis me
reum intelligo ſup̄ mensurā.
Quia ut ſ̄tra cęli atq; arena
maris mea ita īnumerabilia

agnosc̄ de lucta. Inspice tam
ira, & ira, & ira, & ira & tan-
tia atq; fidei p̄mis q̄d
septies p̄ die palibus uitijs
obnoxium me esse profiteor.
Sed tu dn̄e occultorum cognitor
qui dixisti. Penitentiam te
malle pc̄atoris q̄ mortez.
Tibi omnia cordis mei reuelo ar-
chana. Respice in me et mi-
serere mei fontem q̄d lacri-
marum et remissionem omi-
um peccatorum meorum
ac intima cordis cōfessione
tribue poscenti. Renoua in
me pijssime patēr quicquid
actione q̄d uerbo q̄d ip̄a de-
mq; cogitatione diabolica fra-
ude uiciatum est: et
corporis eccles̄

immortalia, per omnia secula
seculorum Amen.

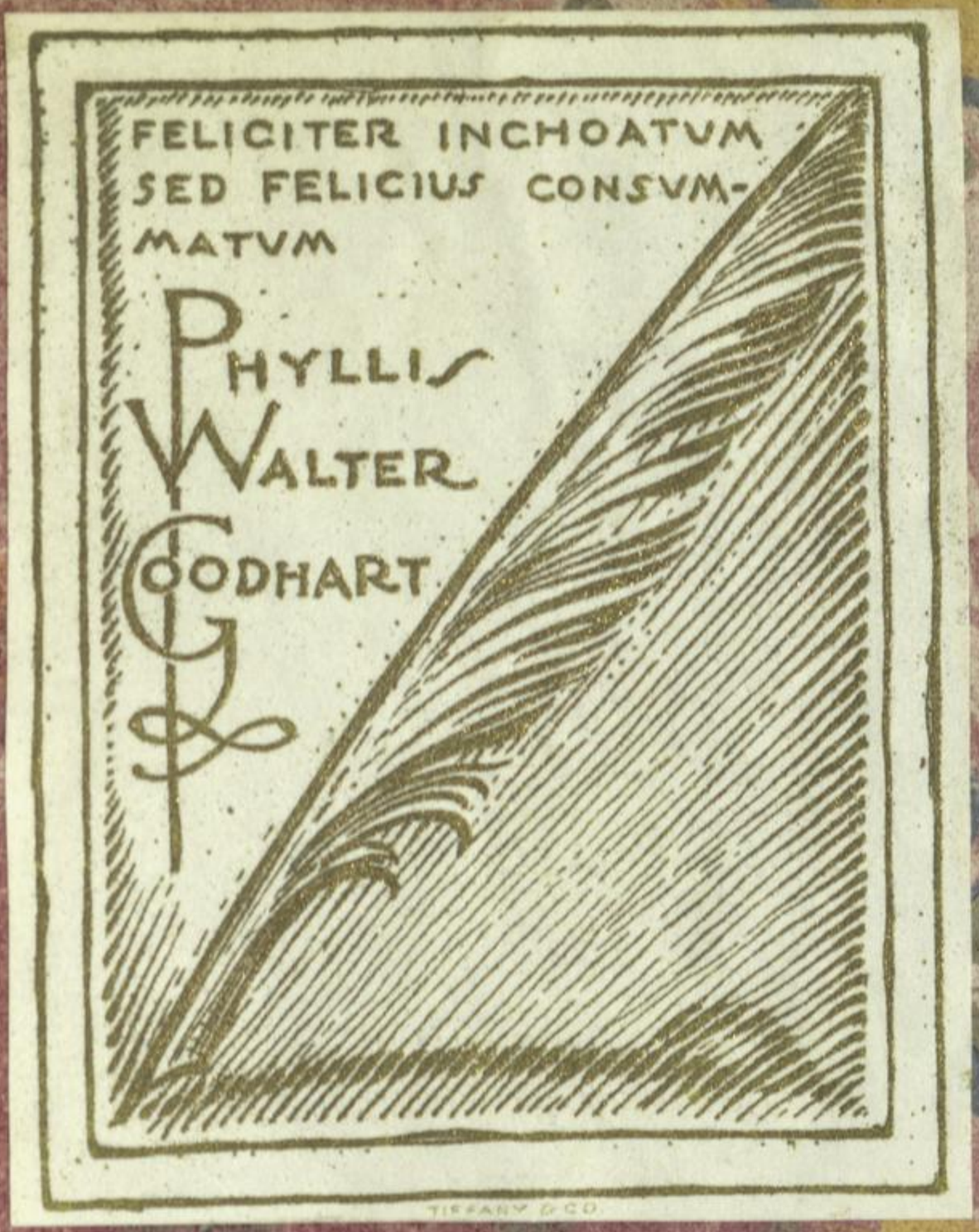
FELICITER INCHOATUM
SED FELICIUS CONSVM-
MATVM
PHYLLIS
WALTER
GODHART
TIFFANY & CO.

POG
ORAT
VITA
COD